

РОЗДІЛ 7. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОУСТРОЮ, ПРОКУРАТУРИ, АДВОКАТУРИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-244-2-2-12>

Козлюк Л. Г.

*кандидат юридичних наук,
науковий співробітник відділу проблем кримінального права,
кримінології та судоустрою
Інститут держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВОПОРЯДКУ ЗАСОБАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

У дослідженні з позиції культуроцентричної концепції причин злочинності розглянуто причини та умови за яких можливі кримінальні правопорушення у сфері охорони довкілля. Підкреслюється, що однією з умов забезпечення правопорядку у сфері охорони довкілля є дбайливе ставлення кожного до навколишнього природного середовища та недопущення вирішення екологічних проблем шляхом протиправних дій.

Звернено увагу, що забезпечити екологічний правопорядок заважає існування корупції у всіх сферах нашої держави. Кримінальні корупційні правопорушення в екології являються розповсюдженою практикою у взаємодії малого і середнього бізнесу з органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Доведено, що зменшує можливість порушення екологічного правопорядку партнерство між громадськістю та органами кримінальної юстиції, яке спрямоване на охорону довкілля. Таке партнерство є показником сталого розвитку збереження навколишнього природного середовища і забезпечення

правопорядку у цій сфері. Обґрунтовано, що має бути в основі заходів протидії екологічній злочинності. Доведено, що, при забезпеченні екологічного правопорядку засобами кримінальної юстиції, потрібно враховувати культурно-репресивну концепцію протидії злочинності для екології, вона визначається за формулою: «еколого-правова культура громадян плюс кримінальна юстиція».

Вступ

Правопорядок як соціально-правовий феномен, займає своє самостійне, самодостатнє місце у системі суспільно-правового життя, структурується системою соціальних, групових та індивідуальних потреб та інтересів, які він має задовольнити. Прагнення до порядку закладене у самій природі людини і суспільства, бо впорядкованість, організованість та безпечність буття є однією із головних передумов виживання як окремої людини, так і суспільства у цілому [16, с. 451].

Якість життя людей залежить від багатьох факторів, один з найважливіших – це стан навколишнього природного середовища, екологічна безпека.

Сучасний розвиток суспільства неможливо без сприятливого навколишнього середовища, без екологізації всіх сфер життя суспільства. Згідно з нормами міжнародного права, конституційними положеннями, навколишнє середовище відноситься до одного з пріоритетних об'єктів правового регулювання. Підтверджує це Конституція України (ст.ст. 16, 40, 66, 50), що встановлює право кожного на сприятливе навколишнє середовище, отримання достовірної інформації про її стан і на відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю або майну особи екологічним правопорушенням.

Треба пам'ятати, що для національного відродження нашої держави, її науково-технічного розвитку та соціального прогресу, розбудови правової державності все більшого значення набуває проблема оптимізації взаємодії суспільства і природи. Важливо, щоб державотворення і екологічний правопорядок підпорядковувалися інтересам особи і громадського суспільства, а навколишнє природне середовище виступало як компонент цілісної системи, об'єкт цілеспрямованого природозберігаючого регулювання і правової охорони. В процесі взаємодії людини й оточуючого природного середовища виникають криміногенно

значущі соціально-економічні та інші протиріччя, неузгодженості, а також різні за гостротою і спрямованістю надзвичайні екологічні ситуації та зони підвищеної екологічної небезпеки. Загальною передумовою їх утворення є об'єктивно існуюча закономірність – нерівномірність соціального розвитку суспільства і суперечливий характер взаємодії його з оточуючим природним середовищем. Зокрема, протиріччя між наявними запасами, покладами природних ресурсів країни, дбайливим збереженням їх та вимогою більш широкого, дешевого й інтенсивного їх використання для задоволення життєво необхідних потреб суспільства; між потребою у неухильному дотриманні екологічних закономірностей та бажання забезпечити сприятливе середовище для проживання населення [4, с. 3]. Як слушно зазначає В.Л. Мунтян: «нормальний розвиток суспільства неможливий в умовах виснажених ресурсів» [19, с. 13].

На сьогодні, об'єктивною реальністю є те, що деякі види людської діяльності завдають тваринному та рослинному світу значної шкоди, певні види економічної діяльності настільки негативно впливають на довкілля, що це призводить до стрімкого зростання захворюваності та смертності населення. Такі реалії негативно сприймаються і оцінюються спочатку окремими людьми, а потім – й усім суспільством [30, с. 244]. На жаль, людина так прагне забезпечити себе матеріально, що не звертає увагу, що «рубаче дерево на якому сидить», тобто знищуючи природне середовище людина знищує себе. Закономірно, що в центрі проблеми охорони природи стоїть людина і, як бачимо, її вплив на природу переважно негативний.

1. Стан екологічного правопорядку в Україні та фактори, що обумовлюють його порушення

В умовах наростання тенденцій глобальної нестійкості, які відбиваються на процесах творення національної правової системи і державності в Україні, правовий порядок міг би стати потужним стабілізуючим фактором, надійним фундаментом ефективного функціонування і поступального розвитку суспільства і державної влади [16, с. 499].

Звертає на себе увагу не тільки стійка тенденція зростання екологічної злочинності, а й організованість, професіоналізм її форм, що призводить до найтяжчих наслідків. Зростання екологічної злочинності посилює вплив антропогенних і

природних факторів і провокує екологічний кризис. Суспільна небезпека екологічної злочинності полягає у тому, що вона завдає істотної шкоди екологічним інтересам суспільства, порушує гарантоване Конституцією України право кожного на сприятливе навколишнє середовище, підриває повагу до екологічного правопорядку в країні.

Шкода, що протидія екологічній злочинності досі не вважається пріоритетним напрямком у діяльності органів кримінальної юстиції. Перевага, як і раніше, надається корисливо-насильницькій і економічній злочинності, незважаючи на те, що нерідко екологічні злочини одночасно завдають шкоду економічним інтересам і вчиняються з корисливих мотивів.

Головною метою правового регулювання сфери охорони навколишнього природного середовища є забезпечення сприятливого для життя і здоров'я людини довкілля, раціональне використання природних ресурсів, збереження природи, її біологічного різноманіття. Учасники врегульованих правових відносин беруть безпосередню участь в їх реалізації. Реалізація права – це завжди свідомий процес втілення в життя правових норм у правомірній діяльності, який може відбуватися, по-перше шляхом дотримання правових норм (утримання від того, що є забороненим) суб'єктами правовідносин, по-друге, шляхом виконання зобов'язуючих правових приписів (якщо такі вимагають від суб'єктів правовідносин активних дій), по-третє, шляхом використання тих можливостей, які передбачені дозволяючими правовими нормами. Норми права, однак, якими б досконалими вони не були з формально юридичної точки зору, далеко не завжди спрацьовують автоматично. Дуже часто для забезпечення реалізації правових приписів доводиться вдаватися до владно-примусової діяльності компетентних органів. Одним з найбільш ефективних інструментів забезпечення належної реалізації правових норм є контроль. Контроль – одна з найважливіших функцій державного регулювання і управління і один з основних засобів забезпечення дієвості законодавства, його реалізації всіма суб'єктами відповідної діяльності. Саме механізми контрольної діяльності є тими важелями, які дозволяють виявити невідповідності між нормами права і їх впровадження у життя, а також порушення законодавства, вживши відповідних заходів регулювання [18, с. 5].

Конституція України (ст. 66) зобов'язує кожного громадянина не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодувати завдані їм збитки. Закріплення на рівні Основного Закону норм про дбайливе ставлення до навколишнього середовища свідчить, що забезпечення екологічного правопорядку є важливою функцією Української держави. Тому будь-які кримінальні діяння в екологічній сфері, порушують порядок суспільних відносин, який забезпечує охорону, раціональне використання та відтворення природних ресурсів.

Сучасний етап розвитку нашої держави характеризується складним становищем усіх сфер суспільного життя, тому додаткова відповідальність за дотримання прав і свобод громадян, інтересів держави покладається як на службових осіб різного рівня, так і на громадян в цілому. Виконання, належним чином, своїх обов'язків у сфері охорони навколишнього природного середовища покладено на всіх членів суспільства, і є важливим засобом, за допомогою якого реалізується функція забезпечення законності та правопорядку в суспільстві.

Сучасний стан екологічного правопорядку потребує здійснення заходів протидії вчиненню кримінальних екологічних правопорушень [29, с. 42] як на державному, так і на суспільному рівнях, зокрема шляхом впливу на ті чинники, що викликають причини і умови їх вчинення.

Усунення чинників вчинення екологічних кримінальних правопорушень є складною проблемою і потребує здійснення цілого комплексу економічних, соціальних, виховних заходів у масштабах цілої країни. Для ефективної протидії кримінальним правопорушенням у сфері охорони довкілля необхідно здійснювати послідовну та адекватну екологічну політику. За вітчизняним природоохоронним законодавством України, екологічна політика спрямована на збереження безпечною для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захист життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів [26].

В науці існує чимало теорій та концепцій щодо того, що саме спонукає і спричиняє існування злочинності. Це зумовлено значною кількістю різних методологічних підходів, з яких виходять автори та прихильники цих теорій і концепцій. У цьому

дослідженні з позиції культуроцентричної концепції причин злочинності розглянемо причини та умови, за яких можливі кримінальні правопорушення у сфері охорони довкілля [10, с. 161]. За цією концепцією причини злочинності можна визначити як фактори, котрі приводять волю і свідомість людини у криміногенний стан – тобто спричиняють формування в особи комплексу сваволі та ілюзій, виявом якого і є кримінальне правопорушення. Відповідно, умови – це фактори, за яких комплекс сваволі й ілюзій може проявитися саме у вигляді кримінального правопорушення [10, с. 76].

До причин екологічних кримінальних правопорушень, які, водночас, порушують екологічний правопорядок, відносять чинники, що зумовлюють відсутність у особи належного рівня еколого-правової культури у здійсненні обов'язку щодо охорони довкілля. Відсутність належного рівня еколого-правової культури спричинила виникнення у осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення проти довкілля, комплексу сваволі та ілюзій.

З-поміж чинників, які зумовлюють відсутність у особи належного рівня еколого-правової культури слід виділити те, що як на загальному, так і на індивідуальному рівнях не здійснювалося належне її формування. Саме на цих рівнях формується добровільність дотримання вимог екологічного правопорядку, а також виникає реальна можливість вплинути на те, що особа у майбутньому добросовісно виконуватиме покладені на неї обов'язки щодо охорони довкілля. На нашу думку, будь-яка особа, незалежно службовець це чи звичайний громадянин, зі сформованою еколого-правовою культурою, своїми діями не завдасть шкоди природному середовищу в якому перебуває людина. Це зумовлено тим, що в такої особи добropорядне ставлення до покладених на неї обов'язків по охороні довкілля. Така особа має адекватне розуміння, що від добросовісного виконання своїх обов'язків залежить успішне забезпечення правопорядку в екологічній сфері, і зокрема, забезпечення національної безпеки держави. У такої особи відсутня мотивація до свавільної поведінки у сфері охорони довкілля.

До умов кримінальних діянь, що порушують екологічний правопорядок належать чинники, які сприяють прояву комплексу сваволі та ілюзій. На підставі вивчених кримінальних

проваджень щодо кримінальних правопорушень у сфері охорони довкілля встановлено чинники, котрі сприяли поширенню злочинності у екологічній сфері. Серед них – і недостатня активність громадських організацій, які покликані займатися захистом навколишнього природного середовища, і проблеми у природоохоронній діяльності органів кримінальної юстиції.

Однією з умов порушення екологічного правопорядку є існування корупційної злочинності у природоохоронній сфері. Як слушно зазначає В.М. Костенко байдужість породжує беззаконня, бо як показує статистика, переважною більшістю громадян корупція сприймається як звичайне явище, а можливість її подолання викликає великі сумніви. Кожен із нас хоче жити у країні з великими можливостями та будувати власне майбутнє, але переважна більшість не хоче розуміти, що корупція – це велике зло, відповідальність за боротьбу з яким несе кожен із нас [8, с. 303].

Умовою існування корупційної злочинності у довір'ї є і приховування контролюючими органами фактів порушень природоохоронного законодавства. Вчені неодноразово звертали увагу на факти корумпованості службових осіб державних природоохоронних органів [15, с. 75]. Працівники підприємств, не бажаючи настання шкідливих наслідків господарської діяльності підприємств, вступають у злочинну змову з суб'єктами контролю за охоронною довір'ї, для того щоб приховати діяльність, пов'язану з порушенням норм природоохоронного законодавства. Трапляються випадки, коли самі працівники екологічних служб одержують неправомірну вигоду від службових (посадових) осіб підприємств, за нерозголошення виявлених фактів і відповідно, щоб не припинити діяльності підприємств, яка ведеться з порушенням норм чинного природоохоронного законодавства [17]. Як бачимо, на сучасному етапі, забезпечити екологічний правопорядок заважає існування корупції у всіх сферах нашої держави.

Історико-правові дослідження підтверджують, що корупція існувала в суспільстві завжди, як тільки з'явився управлінський апарат. Французький гуманіст Шарль Монтеск'є писав: «... за досвідом не одного століття простежується, що будь-яка людина, яка наділена владою, схильна зловживати нею і використовує її доки не досягне позитивного для себе результату... ». Тому, рівень корупції – своєрідний термометр суспільства, показник

його морального стану і здатності державного апарату вирішувати задачі не в особистих інтересах, а в інтересах суспільства [3, с. 406].

Суспільна небезпечність корупції дуже велика, оскільки вона негативно впливає на економіку, підриває ефективність всіх видів державних рішень, програм, наносить шкоду моральному клімату суспільства, зводить нанівець довіру громадян до влади.

«Корупція в охоронні довілля» – словосполучення не звичне. Може здатися, що ці явища не співвідносяться, однак, корупція в сфері охорони довілля в нашій країні не просто існує, але має свою динаміку до росту. Так, прокурор Закарпаття в інтерв'ю газеті Верховної Ради України зазначив, що на Закарпатті найбільш корумпованою є сфера охорони довілля [23].

Кримінальні корупційні правопорушення в екології являються розповсюдженою практикою у взаємодії малого і середнього бізнесу з органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Вони набувають різних форм (мають різні прояви) і є умовою цілого спектру проблем у поширенні ефективних шляхів протидії корупційній злочинності в сфері охорони довілля. Загалом корупція справляє деморалізуючий вплив на підприємницьке середовище і, водночас, є суттєвою перепорою для розвитку еколого-безпечного бізнесу.

Проблемою є те, що у підприємницькому середовищі доволі поширеним є толерантне ставлення до корупції, у тому числі і кримінальної, та її виправдовування. Так, дослідження, яке було здійснено Центром міжнародного приватного підприємництва CIPE – Україна спільно з Центром соціально-економічних досліджень CASE – Україна у формі анкетування малого та середнього бізнесу, підтвердило, що підприємці у своїй діяльності стикаються різними корупційними діями державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, так і самі пропонують неправомірну вигоду посадовцям за отримання полегшень і преференцій, прискорення вирішення справ тощо [1].

З наведеного випливає, що корупція в природоохоронній сфері є двостороннім процесом, в який залучені представники як державного, так і приватного сектора, які вчиняють неправомірні, протиправні і аморальні дії, які підривають не лише соціальну, економічну сферу нашої країни, але й завдають шкоду її безпеці.

Проаналізувавши причини та деякі умови за яких можливе порушення екологічного правопорядку, шляхом вчинення кримінальних правопорушень у екологічній сфері, можна узагальнити, що сваволя особи, яка вчинила кримінальне правопорушення проти довкілля, проявляється у тому, що особа порушує покладені на неї обов'язки з охорони довкілля, внаслідок чого заподіюється шкода порядку суспільних відносин, який забезпечує охорону навколишнього природного середовища, охорону та використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки.

Ілюзія проявляється у тому, що у особи сформувалося уявлення про допустимість (можливість) порушення покладених на неї обов'язків з дотримання норм природоохоронного законодавства. Більш-того, це свідчить про наявність комплексу сваволі й ілюзій у осіб, які порушують правопорядок у сфері охорони довкілля. Треба сказати, що необхідно викривати будь-які ілюзії, бо навіть поступ одній ілюзії тягне за собою цілий ряд інших ілюзій, що й зумовлює неадекватне розуміння стану речей.

Свідомість і воля визначають поведінку людини, її вчинки. Свідомість і воля людини виявляються у здатності усвідомлювати вчинюване і свідомо керувати своїми діями. Тому не випадково в кримінальному праві при розгляді питання щодо особи, яка підлягає кримінальній відповідальності, зроблено акцент на її свідомості і волі як основних психічних функціях.

Як зазначає професор О. М. Костенко, за властивостями волі і свідомості можна відрізнити злочинців від інших людей, а також розрізнити у формуванні злочинця фактори, що формують комплекс сваволі та ілюзій, тобто причини злочинності та фактори, котрі формують індивідуальність прояву волі і свідомості злочинця, тобто умови, що сприяють злочинності. Для того щоб злочин набув «екологічної» індивідуальності, треба, щоб злочинець мав «екологічну» індивідуальність [10, с. 77; 13, с. 38]. Індивідуальність екологічних кримінальних правопорушень полягає у тому, що це є діяння, які завдають певної шкоди природному середовищу, в якому перебуває людина. З цього випливає, що особистості, котра вчиняє кримінальні корупційні діяння, повинні бути притаманні особливості, які зумовлюють можливість вибору нею серед різних діянь саме тих, котрі, виявляючи свій комплекс сваволі та ілюзій, завдають певної шкоди природному середовищу [4, с. 121; 10, с. 176].

Тому, аналіз причин і умов кримінальних правопорушень проти довкілля та наукової літератури дає можливість дійти висновку, що особистості правопорушника, який порушує екологічний правопорядок, властиві 1) комплекс сваволі та ілюзій, який породжує соціопатію у особи, в результаті якої вона порушує покладені на неї обов'язки по дотриманню природоохоронного законодавства; 2) зайняття діяльністю, наслідки якої можуть бути шкідливими для природного середовища.

2. Шляхи ефективної протидії злочинності в екологічній сфері

Вирішення завдань, що стоять перед кожною державою, передбачає реалізацію заходів спрямованих на забезпечення правопорядку в державі, у тому числі і екологічного. Ефективність цієї роботи безпосередньо залежить від діяльності органів кримінальної юстиції. Тому сучасний стан правопорядку у сфері охорони довкілля потребує здійснення заходів протидії екологічній злочинності як на державному, так і на суспільному рівнях, зокрема шляхом впливу на ті чинники, що викликають причини і умови її вчинення.

Усунення чинників екологічних кримінальних правопорушень є складною проблемою і потребує здійснення цілого комплексу економічних, соціальних, виховних заходів у масштабах цілої країни. Для ефективної протидії кримінальним діянням у сфері охорони довкілля необхідно здійснювати послідовну та адекватну політику в екологічній сфері.

Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України. Аналіз динаміки абсолютних та інтегрованих показників техногенного навантаження на навколишнє природне середовище свідчить про те, що екологічна ситуація у природному довкіллі, як життєво важливого середовищі для існування людини, залишається досить складною [20]. Цю ситуацію ускладнює існування кримінальних правопорушень у цій сфері.

Так, у 2020 році викрито майже на чверть більше кримінальних правопорушень у сфері охорони навколишнього природного середовища – 4 558 проти 3 769 у 2019 році. Забруднення атмосфери, а саме, викиди від промисловості становлять майже 3 мільйони тонн у рік. За такого стану із

розслідуваних органами Нацполіції у минулому році трьох сотень правопорушень за фактами забруднення повітря, жодне не завершилося направленням обвинувального акта до суду. Реальну загрозу екологічній безпеці держави та здоров'ю населення створює проблема накопичення відходів виробництва і споживання. Несанкціоновані сміттєзвалища, які є джерелом інтенсивного забруднення земель, атмосфери та підземних вод, наявні на території кожної області. Гостро постають питання раціонального використання та охорони водних ресурсів, однак результати діяльності правоохоронців із викриття та розслідування порушень у цій сфері явно не відповідають реальному стану законності. Із розслідуваних торік 176 кримінальних проваджень цієї категорії до суду з обвинувальним актом скеровано аж одне [5].

Усі питання пов'язані з охороною природи повинні бути предметом особливої уваги не лише з боку окремої держави чи світового співтовариства, але й окремої людини. Слід пам'ятати, що однією з умов забезпечення правопорядку у сфері охорони довкілля є дбайливе ставлення кожного до навколишнього природного середовища та недопущення вирішення екологічних проблем шляхом протиправних дій.

Слід мати на увазі, що налаштованість протидіяти порушенню екологічного правопорядку – це половина успіху, інша, стратегічна, половина досягнення успіху на цьому шляху – це віднайдена інструментарію, яким можна успішно це зробити.

На нашу думку, сьогодні, основний акцент варто робити на еколого-правову культуру, оскільки саме від неї залежить ефективність досягнення екологічного правопорядку, виконання поставлених завдань екологічної політики та безпеки в цілому. Адже, потрібно, щоб у особи була відсутня мотивація до свавільної поведінки у сфері охорони довкілля, а цього можна досягти шляхом підняття еколого-правової культури, як працівників органів кримінальної юстиції, так і звичайних громадян. Отже, регулятором екологоорієнтованої поведінки громадян має стати еколого-правова культура.

На сьогодні зрозуміло, що шкода неефективної екологічної політики полягає в тому, що вона не дає змогу запустити ефективний механізм забезпечення екологічного правопорядку в державі. Наприклад, про факт гальмування процесів сталого еколого-врівноваженого розвитку держави може свідчити

ліквідація у 2014 році екологічних прокуратур та Дніпровської екологічної прокуратури.

Треба пам'ятати, що існування спеціалізованих органів прокуратури у сфері екології давало змогу забезпечити: помітну самостійність і незалежність прокурорів від місцевої влади та відомчого впливу у прийнятті рішень з питань виконання екологічного законодавства; більшу скоординованість та узгодженість слідчо-прокурорських дій у регіонах, що охоплюють декілька адміністративно-територіальних одиниць; посилення взаємодії з правоохоронними та контролюючими органами у забезпеченні виконання природоохоронного законодавства; підвищення компетентності та якості прокурорського нагляду за рахунок цілеспрямованої спеціалізації кадрів [28].

Отже, важливу роль у забезпеченні екологічного правопорядку здійснювали спеціалізовані природоохоронні прокуратури. Зарубіжний і вітчизняний досвід їхньої діяльності демонструє результативність нагляду за виконанням екологічного законодавства. Вони здатні успішно нейтралізувати негативні наслідки, помилки та упущення у роботі різних екологоохоронних органів.

Таким чином, в період, коли гостро стоїть проблема охорони природи, недоцільно ліквідовувати екологічні прокуратури. Адже, це є свідченням того, що будь-які інші інтереси переважають над необхідністю збереження безпечного навколишнього природного середовища. Антиекологічні кроки призвели до масових порушень екологічного правопорядку. Це нашкодило державним інтересам та призвело до тотального порушення правопорядку в екологічній сфері, що потягло за собою зниження якості життя громадян.

Сьогодні забезпечення екологічної безпеки залишається комплексною проблемою екологічної політики України. Це обумовлено як неефективним використанням природних ресурсів, так і широкомасштабним застосуванням екологічно шкідливих, недосконалих технологій, неконтрольованим ввезенням в Україну екологічно небезпечних, речовин та матеріалів [22, с. 282].

Треба відмітити, що незважаючи на не досить вдалі кроки у екологічній політиці нашої держави у попередні роки простежується і позитивна тенденція у екологічній сфері. Так, у зв'язку з катастрофічною ситуацією в довкіллі, з метою активізувати протидію кримінальним правопорушенням в

екологічній сфері у серпні 2021 року створено Спеціалізовану екологічну прокуратуру [24; 21].

Досить часто звучать думки, що лише за умов існування досконалого законодавства (особливо антикорупційного) можливо досягти ефективної політики у всіх сферах суспільного життя, зокрема і у сфері охорони довкілля. Можливо тому в Україні реформа антикорупційної системи розпочалася із створенням Президентом України Національного антикорупційного комітету та подальшого прийняття низки законодавчих актів. Сьогодні, замість фрагментарного антикорупційного законодавства, створено цілу його систему, яка охоплює всі сфери суспільного життя, в тому числі природоохоронну, і включає різні види нормативно-правових актів.

Враховуючи зазначенні антикорупційні зміни у кримінальному законодавстві, слід пам'ятати, що покарання відіграє значну роль у протидії злочинності, зокрема і в сфері охорони довкілля, однак не слід перебільшувати його ролі. Так, раціональне зерно стосовно ролі покарання у протидії злочинності можна знайти у роботах відомого французького гуманіста: «Суворість покарання, – писав Монтеск'є, – більш доречна в державах деспотичних, принцип яких страх ... В державах поміркованих любов до вітчизни, сором, боязнь осуду містять у собі приборкуючи силу, яка спроможна втримати від багатьох злочинів. Найбільшою карою за погані вчинки буде там власне переконання в тому, що зробив їх ... В цих державах добрий законодавець менше турбуватиметься про покарання за злочин, ніж про те, як запобігти злочинам; він постарається не стільки карати, скільки поліпшувати нрави» [7, с. 17].

Так, останнім часом, з метою запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони довкілля, та підвищення ефективності роботи, проводять ротацію окремих керівників територіальних природоохоронних органів. Однак, на нашу думку, ніяка ротація у сфері охорони довкілля не допоможе, коли у людини не буде внутрішнього переконання, яке формується під впливом еколого-правової культури, добропорядно виконувати свої обов'язки.

Одним із чинників, які зумовлюють відсутність у особи належного рівня еколого-правової культури, є недоліки у підготовці особи до виконання покладених на неї обов'язків щодо охорони довкілля. Наприклад, відсутність фахової

підготовки формує у службових осіб легковажно безвідповідальне ставлення до навколишнього природного середовища та дотримання правил екологічної безпеки. У зв'язку з цим значна частина службовців прагне перетворити свою посаду у «доходне місце».

Дослідження вчених переконливо свідчать, що однією з причин глобальної екологічної кризи є зростання в другій половині ХХ століття кризи людської духовності. Це, насамперед, сплеск суспільного егоїзму, нігілізму, локальних і регіональних збурень у суспільствах. Надзвичайно загрозливий й планетарна епідемія аморальності, тотальної легковажності, бездумності й жадоби швидкої наживи, індивідуальна деградація в різних її виявах, зниження культурного й духовного рівня, зростання корупції, людської некомпетентності та непрофесійності в багатьох ситуаціях [2]. Тому, не порушення норм права, ще не свідчить, що людина не порушує вимоги закону морального.

Людині потрібна «тверда» воля, щоб не порушувати правопорядок в екологічній сфері. Така воля формується саме під впливом еколого-правової культури і саме за допомогою неї, особа добровільно дотримується покладених на неї природних, законних обов'язків, тобто добродійна поведінка особистості підпорядковується: 1) свободі волі і 2) розумній вимозі закону.

Слід пам'ятати, що будь-який час, період, стан суспільства, рівень розумового і морального розвитку не позбавляють людину прав і свобод особистості і, водночас, не позбавляють її обов'язків бути моральною, добродійною особистістю, жити і діяти для блага суспільства. Мова йде не про рівність особи у правах, а про рівність кожного перед його обов'язками бути тим, ким кожен є в суспільстві. Наприклад, якщо ти підприємець і займаєшся господарською діяльністю в природоохоронній сфері – будь добросовісним екологічним підприємцем, якщо екологічний інспектор – будь добросовісним екологічним інспектором і т. д.

Таким чином, одна з проблем забезпечення ефективного екологічного правопорядку, полягає в тому, що більшість теоретиків і практиків тримається позиції, що коли прийняти закон, то все зразу ж стане на свої місця, і екологічного правопорядку буде досягнуто. Проте, такі розрахунки є помилковими, і на практиці ми бачимо, що коли приймається той, чи інший закон, то все одно не можна досягти правопорядку

у природоохоронній сфері і, знову все залишаємося без позитивного результату.

На сьогодні ми маємо розгалужену систему екологічного законодавства. Але, що це нам дало? Успішність або марність у пошуку шляхів розв'язання проблеми забезпечення екологічного правопорядку визначають не самі закони, що стосуються цієї сфери, а еколого-правова культура людей, які приймають ці закони і екологічна культура людей для яких приймаються ці закони. Оскільки прийняття самих найдосконаліших природоохоронних законів у країні в якій відсутня еколого-правова культура її громадян є, абсолютною, запорукою безуспішності прийнятих законів.

На сьогодні все очевиднішою стає те, що ілюзією треба визнати переконання тих, хто вважає, що екологічного правопорядку в Україні можна досягти за допомогою вдосконалення екологічного, корупційного та ін. законодавства.

Серед комплексу взаємопов'язаних заходів забезпечення екологічного правопорядку, які здійснюються різними ланками державного і громадського механізму, важливе місце займають органи кримінальної юстиції. Діючи відповідно до визначеної в законі компетенції, зазначені органи виконують важливу функцію забезпечення правопорядку у сфері охорони довкілля, зокрема виявлення та усунення причин і умов, що сприяли вчиненню злочинів у цій сфері. Водночас, неефективна протидія злочинності у природоохоронній сфері полягає також в існуванні корупції у роботі органів кримінальної юстиції та інших спеціалізованих суб'єктів екологоохоронної діяльності.

Саме корупційна злочинність справляє найбільший руйнівний вплив на правопорядок в Україні, на основі якого лише і може розбудовуватися благополуччя кожного громадянина. Так вже влаштовано суспільне життя людей, що найбільше від корупції страждають пересічні громадяни, а найбільшу вигоду мають ті, хто може скористатися з «благ» корупції. У цьому її особливий злоякісний характер [11, с. 8]. Відтак, суспільна небезпечність корупції дуже велика, оскільки вона негативно впливає на економіку, підриває ефективність всіх видів державних рішень, програм, наносить шкоду моральному клімату суспільства, зводить нанівець довіру громадян до влади.

Цілком очевидно, щоб досягти успіху у протидії кримінальним корупційним діянням у природоохоронній сфері, треба віднайти інструмент, яким успішно можна це робити.

Треба сказати, що в науці за допомогою принципу соціального натуралізму розробляється культурно-репресивна концепція протидії злочинності. Вона виражається формулою: «формування у людей соціальної культури плюс репресія за вчинені злочини». Основа доктринальної концепції полягає у необхідності створення умов для розвитку соціальної (тобто політичної, економічної, правової, моральної, екологічної, антикорупційної) культури громадян. Якщо таких умов не створено, то жодні конституційні, законодавчі, судові, управлінські реформи не матимуть антикримінального, зокрема й антикорупційного, ефекту, а отже, й будь-якого взагалі [25, с. 497; 14, с. 48; 12, с. 107]. Згідно з «культурницькою» концепцією при протидії корупції і забезпечення екологічного правопорядку, треба враховувати такий потенціал, як «діяльність, спрямовану на зменшення корупційної активності громадян». Включення цього потенціалу до системи протидії корупції передбачає розгортання діяльності з формування антикорупційної культури громадян [9, с. 136].

Таким чином, на основі положень «культурницької» концепції та факторів, що детермінують кримінальні корупційні діяння в природоохоронній сфері і тим самим порушують екологічний правопорядок, робимо висновок, що один із продуктивних способів протидії корупції в екологічній сфері полягає у необхідності усунення можливості розв'язання громадянами та суб'єктами господарювання екологічних проблем корупційним шляхом. Щоб цього не допустити, необхідно формувати еколого-правову антикорупційну культуру громадян, яка водночас буде гарантією антикорупційної екологічної культури суб'єктів забезпечення екологічного правопорядку.

На основі доктрини соціального натуралізму доходимо до висновку, що краще шляхом формування, у громадян, службових осіб та суб'єктів протидії корупційним екологічним злочинам, еколого-правової антикорупційної культури, усувати у них комплекс сваволі та ілюзій, ніж карати за прояв цього комплексу у вигляді кримінальних корупційних діянь у сфері охорони довкілля. Отже, формування еколого-правової антикорупційної культури у зазначених суб'єктів, дасть змогу приймати та реалізовувати екологічно зважені рішення та усунути фактори, що

зумовлюють зростання кількості кримінальних правопорушень проти довкілля.

На нашу думку, поки що протидія корупційній злочинності в екології здебільшого орієнтована на удосконалення антикорупційного законодавства, а не на запобігання корупції шляхом підняття еколого-правової антикорупційної культури громадян. Це пов'язано з тим, що основна загроза для екологічного правопорядку – неналежна еколого-правова культура усіх суб'єктів екологічних відносин, починаючи від громадян, службових (посадових) осіб до суб'єктів, які безпосередньо забезпечують екологічний правопорядок.

Таким чином, людина не бачить, або, за часту, не хоче бачити реального стану в якому перебуває навколишнє природне середовище, а бачить тільки те, що вигідно їй зараз і сьогодні. Це своєрідне сп'яніння і не адекватна оцінка реального, дійсного стану речей – це ілюзорний світ в якому живе людина будучи психічно адекватною. Величезна кількість ілюзій, бажання неправомірної вигоди, закриває людині той реальний стан речей, який маємо нині. Тому, без підняття, формування еколого-правової культури всіх суб'єктів природоохоронної побудова усталеного і надійного екологічного правопорядку в Україні не буде успішною.

Як відомо, істотний вплив на забезпечення екологічного правопорядку здійснює громадський контроль за діяльністю службових осіб у екологічній сфері, суб'єктів господарювання, різних природоохоронних структур і органів кримінальної юстиції тощо. Тобто успішність протидії злочинності у сфері охорони довкілля значно підвищується, якщо у них беруть участь представники громадськості. Адже, громадський екологічний контроль сприяє об'єктивній оцінці стану довкілля [31, с. 37; 32, с. 48], допомагає службовим особам різних рівнів приймати екологічно доцільні рішення щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання його ресурсів.

Громадський контроль в галузі охорони довкілля є одним із видів екологічного контролю, метою якого є охорона навколишнього природного середовища і забезпечення екологічного правопорядку, шляхом протидії, виявлення та усунення правопорушень.

Принцип X Декларації по навколишньому середовищу та розвитку, прийнятої на конференції ООН у червні 1992 р. в Ріо-де-Жанейро, проголошує: екологічні питання вирішуються найбільш ефективним шляхом при участі всіх зацікавлених громадян – на відповідному рівні. На національному рівні кожний громадянин повинен мати відповідний доступ до інформації, яка стосується навколишнього середовища, але знаходиться у розпорядженні державних органів, в тому числі до інформації про небезпечні матеріали, та можливість брати участь у процесах прийняття рішень. Держави розвивають і заохочують інформованість та участь населення шляхом широкого надання інформації. Забезпечується ефективна можливість використовувати судові та адміністративні процедури, в тому числі відшкодування та засоби судового захисту [27, с. 93].

Громадський екологічний контроль в Україні має більш широкий зміст, і не слід обмежувати його лише контролем, який здійснюється громадськими інспекторами, що значно звужує сферу громадського контролю і його значення. Не тільки громадські інспектори, але і громадськість, тобто об'єднання громадян та окремі громадяни, в межах наданих їм прав можуть здійснювати певну контрольну діяльність у сфері охорони, використання навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки і поза межами інспекторського контролю. Розглядаючи правову форму громадського екологічного контролю, слід відзначити, що це – діяльність громадян або громадських формувань, наділених відповідними повноваженнями, спрямована на перевірку дотримання екологічного законодавства державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності, громадянами, а також на попередження, виявлення і усунення правопорушень [27, с. 95].

Говорячи про відмінності та співвідношення громадського екологічного контролю та державного екологічного контролю, слід зауважити, що на відміну від державного контролю, в громадському контролі відсутній такий елемент, як застосування заходів державного примусу до порушників, винних у невиконанні обов'язкових заходів по охороні навколишнього природного середовища та його окремих об'єктів, або у невиконанні приписів закону. Громадськість або громадські інспектори можуть лише попередити правопорушення чи

настання негативних наслідків, або зібрати та узагальнити певну інформацію і передати її державним органам для вжиття попереджувальних або каральних заходів, а також вимагати вжиття відповідних заходів [27, с. 95].

Лише з формуванням громадянського суспільства його соціальної культури підвищується суспільний інтерес до екологічних проблем у цілому, зокрема, з'являється зацікавленість населення щодо корупційної діяльності осіб, котрі повинні робити все, щоб забезпечити виконання природоохоронних норм і не допускати існування фактів корупції у сфері охорони довкілля. Тому без успішної громадської активності ті позитивні кроки в природоохоронній сфері, що закріплені в стратегії державної екологічної політики залишаються нереалізованими.

Зменшує можливість порушення екологічного правопорядку партнерство між громадськістю та органами кримінальної юстиції, яке спрямоване на охорону довкілля. Таке партнерство є показником сталого розвитку збереження навколишнього природного середовища і забезпечення правопорядку у цій сфері. Тому протидія кримінальним правопорушенням проти довкілля повинна будуватися на необхідності забезпечення узгоджених дій громадськості і органів кримінальної юстиції по зміцненню екологічної законності та правопорядку в нашій країні. Скоординовані дії створюють широкі можливості для підвищення успішності всієї роботи по забезпеченню екологічного правопорядку.

Взаємодія органів кримінальної юстиції та інших природоохоронних структур з громадськими організаціями екологоохоронної спрямованості створює сприятливі умови для об'єднання зусиль, що підвищує антикриміногенний потенціал здійснюваних екологоохоронних заходів забезпечує прозорість й сприяє досягненню оптимальних результатів із значною економією сил, засобів і часу.

Треба пам'ятати, що громадяни повинні припинити жити ілюзіями начебто працівники різноманітних екологічних структур та природоохоронних органів забезпечать їм екологічне благополуччя. У зв'язку з цим, самі громадяни повинні робити все, щоб зменшити протиправну активність не лише службових (посадових) осіб, але й власну протиправну активність у сфері охорони довкілля.

Важливість взаємодії органів кримінальної юстиції з громадським суспільством у питанні забезпечення екологічного правопорядку не викликає жодних сумнівів. Водночас потрібно, щоб громадяни мали змогу і були підготовлені допомогти відповідним органам у забезпеченні екологічного правопорядку. Тому діяльність різного роду громадських організацій екологічної спрямованості повинна бути направлена не лише на взаємодію з різними природоохоронними органами, але й на просвітницьку роботу серед населення. Необхідно щоб громадяни були поінформовані про стан охорони навколишнього природного середовища, про антикорупційну діяльність органів, які організують цю охорону. Дієвою просвітницька діяльність таких організацій стане тоді, якщо зосередить увагу на тому, що запобігти екологічним проблемам можна лише в тому разі, коли кожен громадянин буде робити все, щоб не завдати шкоди навколишньому природному середовищу. Тобто, коли кожен починаючи з себе, буде слідкувати щоб своєю діяльністю не нашкодити докілью і не вирішувати власні проблеми корупційним шляхом. Такі загальні методи забезпечення правопорядку у природоохоронній сфері допоможуть підвищити рівень еколого-правової культури серед населення, а це стимулюватиме відповідні органи компетентно і ефективно виконувати свої обов'язки з охорони довкілля. Вони ніколи не нададуть переваги будь-якій неправомірній поведінці, не допустять зловживань наданими їм повноваженнями.

На сьогодні парадокс полягає в тому, що добропорядні громадяни, стають залежні від свавільних людей. Досягнення екологічного правопорядку в таких умовах неможливе. Якщо органи кримінальної юстиції будуть діяти окремо, без співпраці з екологічними організаціями, з громадянами у цілому, без взаємної добропорядної поведінки, забезпечити екологічний правопорядок не вдасться.

Тому, якщо звичайні громадяни будуть мати розвинену еколого-правову культуру, то їх дії будуть узгоджуватися з існуючим екологічним правопорядком, навіть в тому випадку, коли вони не будуть знати екологічного законодавства. Тому еколого-правова культура громадян забезпечить ефективний, адекватний екологічний правопорядок в державі. Іншими словами, еколого-правова культура – це один із факторів і передумова успішного правопорядку у сфері охорони довкілля.

Більше того, потужним компонентом соціального впливу на стан і зміцнення екологічного правопорядку має громадська думка. Органи кримінальної юстиції у екологічній сфері, як органи держави, являються своєрідним «реалізатором» екологічних суспільних інтересів. Їх діяльність підпорядковується суспільним інтересам, вони функціонують для забезпечення і реалізації екологічного правопорядку. Це дуже важливо усвідомлювати громадянам, органам, які здійснюють охорону довкілля. Якби таке усвідомлення було б, то ми не мали такої жахливої картини у екологічній сфері. Наприклад, коли утворюють отрутомогильники на території нашої держави під егідою Мінекології, яка проводить різного роду корупційні махінації з коштами направленими на утилізацію цих радіоактивних відходів і т.д. Коли природоохоронні органи мають можливість діяти у напрямку задоволення власних інтересів, вони це роблять домінантою своєї діяльності, а, як це вже не раз було на практиці, страждають від цього саме екологічні інтереси громадян. Тому, самі громадяни мають контролювати діяльність цих органів.

Правопорядок не може успішно формуватися, підтримуватися і розвиватися без могутнього підживлення з боку самого суспільства. Саме суспільство – це первинне джерело правопорядку, а суспільне усвідомлення необхідності підтримки «словом і ділом» кидає виклик повзучому натиску байдужості зневазі як чужих, так і власних прав та інтересів, нерозумінню того, що відсторонене спостереження за порушенням прав примножує неправу, веде до його домінування у суспільному житті [16].

Треба прагнути жити так, щоб не порушувати екологічні норми. Самі громадяни мають прагнути жити за правилами і не бажати порушувати екологічний правопорядок. Люди, які його порушують, не живуть у злагоді з навколишнім природним середовищем, тобто порушують екологічні норми, будуть покарані самою природою. Це відбувається вже сьогодні, екологія відплачує людині, тим що людина заслуговує – екологічним лихом. І помиляються ті, хто вважає, що це оманливе твердження.

Прагнення людей до збагачення за рахунок заподіяння шкоди довкіллю – шлях небезпечний, який, як правило, призводить до екологічної катастрофи.

Треба пам'ятати, що від забруднення і деградації навколишнього середовища в рівній мірі страждають всі. Головним багатством людини є її здоров'я, стан якого в значній мірі залежить від стану навколишнього середовища.

Тривогу викликає те, що громадськість і влада вступаючи в діалог, часто просто не чують один одного. А це свідчить, що між ними нема відкритості і довіри. Тотальна «любов» до збагачення, призводить до порушення встановленого правопорядку в екологічній сфері. Так, ігнорування посадовими особами складної ситуації в Джурині [6] є підтвердженням цього. Громада говорить про хвороби у результаті ситуації, що склалась на Джуринському отрутомогильнику, а керівники, що все добре. Тому, в умовах наростання тенденцій глобальної нестійкості, які відбиваються на процесах творення національної правової системи і державності в Україні, правовий порядок міг би стати потужним стабілізуючим фактором, надійним фундаментом ефективного функціонування і поступального розвитку суспільства і державної влади [16, с. 499].

Таким чином, як підтверджує наше дослідження, при забезпеченні екологічного правопорядку засобами кримінальної юстиції, потрібно враховувати культурно-репресивну концепцію протидії злочинності для екології, вона визначається за формулою: «еколого-правова культура громадян плюс кримінальна юстиція». Якщо в Україні не буде створено заходів протидії злочинності у сфері охорони довкілля за цією формулою, то ніщо не допоможе забезпечити екологічний правопорядок. Якщо буде еколого-правова культура, то їй не потрібні будуть норми-заборони, або вони будуть потрібні тим особам, які виконують правові норми для того, щоб уникнути покарання.

Гарантією і підґрунтям екологічного правопорядку має бути, властива людині, висока екологічна культура. Сучасні виклики у сфері екологічного правопорядку пов'язані з необхідністю пошуку шляхів подолання систематичної корумпованості природоохоронних суб'єктів, громадян в цілому.

Треба пам'ятати про необхідність, підвищення якості діяльності органів кримінальної юстиції у сфері охорони довкілля, слід вирішувати не тільки за рахунок розширення і без того об'ємного списку контролюючих структур, а, перш за все, за рахунок підвищення професіоналізму, культурного рівня співробітників цих органів. Основною передумовою

ефективності діяльності органів кримінальної юстиції у природоохоронній сфері буде суспільна підтримка цих зусиль та робота широкої мережі інституцій громадського суспільства. В сучасних умовах, ефективною може бути тільки така діяльність по забезпеченню екологічного правопорядку, яка ґрунтується на поєднанні зусиль органів кримінальної юстиції і громадських об'єднань, а це можливе тільки на основі широкої їх співпраці.

Важливою умовою для ефективної участі населення в охороні правового порядку залишається використання громадської ініціативи, відродження колишніх і створення нових форм участі громадян в забезпеченні правопорядку. Здатність суспільства до контролю над владою – ознака громадянського суспільства, метою якої є забезпечення інформаційної відкритості, рівності прав і обов'язків трьох складових: громадян, суспільства і держави. Участь громадськості в контролі за діяльністю правоохоронних органів – необхідна умова для формування у співробітників поваги до законодавства, реалізації принципу поваги прав людини, а також підвищення рівня відповідальності посадових осіб перед народом [16, с. 477].

Громадянам, громадським організаціям екологічного спрямування, треба усвідомити, що вони властивим їм способом, доповнюють діяльність органів кримінальної юстиції, не підмінюючи її, у забезпеченні екологічного правопорядку. Оскільки, громадські організації наділені інформаційними, просвітницькими та іншими функціями, які дозволяють їм брати участь у суспільному реагуванні на порушення екологічного правопорядку, зокрема вчинення кримінальних правопорушень в екологічній сфері. Тому екологічна громадськість, може створити своєрідну Громадську екологічну юстицію. Створення такої всеукраїнської організації з широкими інформаційними, просвітницькими та іншими правами, допомогло б більш зорганізувати, скоординувати екологічний рух у державі.

Отже, треба усвідомити, що екологічний порядок виникає, встановлюється, забезпечується завдяки тому, що соціальні суб'єкти (окремі люди, їх групи) зацікавлені у ньому, і підтримують його. Визначальним у забезпеченні правопорядку в сфері довкілля, треба визнати еколого-правову культуру, яка є основою, фундаментом правопорядку у природоохоронній сфері. Ті хто це не сприймає і заявляє, що це дуже абстрактно і загально, зазнають поразки у протидії кримінальним діям у

природоохоронній сфері («розіб'ються» у прагненні знайти ефективні шляхи забезпечення екологічного правопорядку). Досить часто буває так, що те, що ми вважаємо неважливим, не нагальним, якраз і є важливим і пріоритетним. У даному випадку, цей постулат слід віднести до еколого-правової культури громадян у сфері охорони довкілля. Коли її рівень почне підвищуватися, тоді виявлятимуться і ті, хто свавільно, злочинним шляхом, діє у природоохоронній сфері, зокрема, і ті, хто мав би забезпечувати правопорядок в природоохоронній сфері і не робить цього.

Незабезпечення умов для формування еколого-правової культури у сфері охорони навколишнього природного середовища, зумовлює нездатність суб'єктів екологоохоронної діяльності, зокрема, органам кримінальної юстиції протидіяти кримінальним правопорушенням проти довкілля і унеможливує ефективну реалізацію екологічної політики по забезпеченню екологічного правопорядку в країні.

Таким чином, проблеми, які існують при забезпеченні екологічного правопорядку засобами кримінальної юстиції, пов'язанні з відсутністю, нерозвиненістю у суспільстві еколого-правової культури. Тому, ефективне вирішення цієї проблеми буде можливим настільки, наскільки буде розвинена еколого-правова культура суб'єктів забезпечення екологічного правопорядку, тобто всіх учасників екологічних відносин.

Висновки

Визначено, що закріплення на рівні Основного Закону норм про дбайливе ставлення до навколишнього середовища свідчить, що забезпечення екологічного правопорядку є важливою функцією Української держави. Тому будь-які кримінальні діяння в екологічній сфері, порушують порядок суспільних відносин, який забезпечує охорону, раціональне використання та відтворення природних ресурсів.

Встановлено, що працівники підприємств, не бажаючи настання шкідливих наслідків господарської діяльності підприємств, вступають у злочинну змову з суб'єктами контролю за охороною довкілля, для того щоб приховати діяльність, пов'язану з порушенням норм природоохоронного законодавства. Трапляються випадки, коли самі працівники екологічних служб одержують неправомірну вигоду від

службових (посадових) осіб підприємств, за нерозголошення виявлених фактів і відповідно, щоб не припиняти діяльності підприємств, яка ведеться з порушенням норм чинного природоохоронного законодавства.

Доведено, що основний акцент у протидії екологічній злочинності варто робити на еколого-правову культуру, оскільки саме від неї залежить ефективність досягнення екологічного правопорядку, виконання поставлених завдань екологічної політики та безпеки в цілому. Потрібно, щоб у особи була відсутня мотивація до свавільної поведінки у сфері охорони довкілля, а цього можна досягти шляхом підняття еколого-правової культури, як працівників органів кримінальної юстиції, так і звичайних громадян.

Наголошено, що успішність або марність у пошуку шляхів розв'язання проблеми забезпечення екологічного правопорядку визначають не самі закони, що стосуються цієї сфери, а еколого-правова культура людей, які приймають ці закони і екологічна культура людей для яких приймаються ці закони. На сьогодні все очевиднішою стає те, що люзією треба визнати переконання тих, хто вважає, що екологічного правопорядку в Україні можна досягти за допомогою вдосконалення екологічного, корупційного та іншого законодавства. Доведено, що основна загроза для екологічного правопорядку – неналежна еколого-правова культура всіх суб'єктів екологічних відносин, починаючи від громадян, службових (посадових) осіб до суб'єктів, які безпосередньо забезпечують екологічний правопорядок.

Підкреслено, що екологічна громадськість, може створити своєрідну Громадську екологічну юстицію. Створення такої всеукраїнської організації з широкими інформаційними, просвітницькими та іншими правами, допомогло б більш зорганізувати, скоординувати екологічний рух в Україні.

Література:

1. Алексеев І. Аналітичний звіт «Прояви корупції у сфері функціонування малого і середнього бізнесу в Україні». URL : <http://slobozhanshyna.kharkov.ua/?p=661> (дата звернення: 20.04.2014).
2. Беляков О. Вплив релігії на формування екологічної свідомості. URL : <http://www.ecoburougcc.org.ua> (дата звернення: 15.03.2014).

3. Бурлаков В.Н. Криминология: Учебное пособие. СПб. : Санкт-Петербургский университет МВД России, 1999. 504 с.

4. Боротьба з екологічними злочинами (кримінально-правове і криминологічне дослідження) / за ред. Ф.А. Лопушанського. К.: Наук. думка, 1994. 236 с.

5. В Офісі Генерального прокурора відбулася спільна нарада з питань додержання вимог законодавства у сфері екології 17.03.2021 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/news?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=291071 (дата звернення: 20.07.2021).

6. Джуринський отрутомогилиник залишається екологічним лихом Вінниччини. URL : <http://vinnitsaok.com.ua/2015/01/30/195500> (дата звернення: 14.02.2015).

7. Корецький В. М. «Монтеск'є». Товариство для поширення політичних та наукових праць Української РСР. Київ. 1955. 53 с.

8. Костенко В.М. Світовий досвід протидії корупційним проявам. *Держава і право*. Випуск № 58. Київ : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2012. С. 303.

9. Костенко О.М. Корупція кризового типу: поняття і шляхи протидії. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2008. № 18. С. 136.

10. Костенко О.М. Культура і закон – у протидії злу : монографія. Київ : Атіка, 2008. 352 с.

11. Костенко О.М. «Людський фактор» – основний антикорупційний засіб. *Часопис Київського університету права*. № 14. 2014. С. 8.

12. Костенко О.М. Основи соціально-натуралістичної юриспруденції та криминології : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 140 с.

13. Костенко О.М. Проблема № 1 сучасної цивілізації (в українському контексті) : монографія. Черкаси : СУЕМ, 2008. 112 с.

14. Костенко О.М. Як боротися з корупцією. *Віче*. № 18. 2008. С. 48.

15. Книженко С.О. Криміналістична профілактика екологічних злочинів *Форум права. Харківський національний університет внутрішніх справ*. № 2. 2007. С. 75.

16. Крижанівський А.Ф. Правовий порядок в Україні: витоки, концептуальні засади, інфраструктура : монографія. Одеса : Фенікс, 2009. 504 с.

17. Кримінальна справа № 4-285/09 – Місцевий Приморський суд м. Одеси.

18. Малишева Н.Р. Деякі теоретичні аспекти організації і здійснення екологічного контролю. *Екологічний контроль: питання теорії і практики*: монографія. Київ : 1999. 31 с.

19. Мунтян В.Л. Правова охорона природи Української РСР. Київ : Видавництво Київського університету. 1966. 137 с.

20. Остапчук Ю.М. Аналітична доповідь «Довкілля України». URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 05.07.2017).

21. Павко Я. Екологічна політика України в роки незалежності: досягнення та перспективи. URL : <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/newspaper/2021/9/21/> (дата звернення: 25.09.2021).

22. Перебитюк М., Паламарчук А. Криміналістична характеристика екологічних злочинів. *Часопис Київського університету права*. № 2. 2010. С. 282-285.

23. Петруня А. На Закарпатті найбільш корумпованою є сфера охорони довкілля. URL : <http://zakarpattya.net.ua/News/108277-Na-Zakarpatti-naibilsh-korumpovanoiu-ie-sfera-okhorony-dovkillia> (дата звернення: 25.07.2021).

24. Положення про Спеціалізовану екологічну прокуратуру (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора: Наказ Генерального прокурора від 02.08.2021 року № 247. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0247905-21#Text> (дата звернення: 26.09.2021).

25. Правова доктрина України. Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова. Харків : Право, 2013. 1240 с.

26. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. Дата оновлення: 01.01.2021. URL : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.09.2021).

27. Скрильніков Д.В. Громадський контроль в галузі охорони довкілля. *Екологічний контроль: питання теорії і практики*. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ : 1999. С. 93.

28. Турлова Ю.А. Кримінологічна характеристика браконьєрства в Україні та протидія цим злочинам : автореф. дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Київ. 2011. 18 с.

29. Турлова Ю.А., Поліщук Г.С., Козлюк Л.Г., Пенязькова О. Злочини проти екологічної безпеки: проблемні питання

систематизації. *Ядерна та радіаційна безпека*. 2021. № 2 (90). С. 42.

30. Турлова Ю.А. Феномен екологічної злочинності: питання кримінологічної дефініції. *Держава і право*. 2014. Випуск 66. С. 244.

31. Шемшученко Ю.С. Государственный и общественный контроль в сфере охраны окружающей среды. Київ : Урожай, 1975. 192 с.

32. Шемшученко Ю.С. Общественный контроль по соблюдению природоохранного законодательства. Киев. : Знание, 1980. 232 с.